

tuum gaudio. quantasq; grās
egit. si quis uelit exorbitis eius
lacrime quas magnitudo leti-
cie fuderat. aduertere potest.
Tam aliquantisper sciscitandū ē uir-
iste de inopia sua. & exultatio-
ne. Die age rogo te o homo. cur
tanto exultas tripudio. Menus
enī lugubrē tuū uultū ~~tuū~~ os
tendebas. nē te hilarē cerno. Bene
inquā letari me uides. quia dñs
clemens nescio p quē prestauit uite
mee subsidium. q̄ carere quē infā-
mia. quā iustus iurēbā. Cui ḡ
asseribis ipensā tibi benignitatē.
Forstā fidei tae. prsus illi. Ote-
meraria lingua uiri. ante paulu-
lū tantē te ostendisti infidelitatis.
ut temptat n̄ grās ageres. s; p̄sti-
bulū eē decerneres. templū sp̄s
seī. & nē te astruis dignū hoc fu-
isse. Quale inq̄ templū dī dicis.
Yis nosse quale. dudi uas electio-
nis q̄. clare cōmendat illud. Om̄s
aut q̄ caste uiuit. templū dñi. &
sp̄s seī sedes ē. Si ita ē. immo q̄a
ita est. q̄ obrē tu filias tuas forni-
cari mandabas. Q̄a media obp̄
mebar. Et cur n̄ laborabas manib.

24
ppriis sic apli fecerūt. q̄ n̄ tantū
p̄se s; etiā ut haberent unde tri-
buerent necessitatē pauperū. La-
borasse cōp̄bant. Nobilitas inq̄
mea rennuebat. q̄dlibet op̄ p̄arrare.
Infelix si te illustrē cōsiderabas. cur
puellas exte genitas. pomposo leno
nū ministerio ignobilitari malebas.
Disce ḡ miser. disce n̄ tribuere fidi-
tue q̄ sententiā meruit apli dicenti.
q̄ templū dī uiolauerit dispdet illū
dñs. s; Large dī clem̄s q̄ n̄ est pass⁹
dū cēgi famuli sui lucernā submo-
dio. ne lux lateret intenebris. s; ut
posita sup candelabrū luceret om̄ib;
q̄ sunt in domo dñi. Tu tantū reuo-
ca filias. esto p̄nub. copule iuste. n̄
leno cōmixtionis iniuste. Trade ma-
ritas quas p̄sternebas fornicatorib;
Letent cōiugio iusto. n̄ deforment
cūbitu iniusto. Presto est crede m̄
q̄ tibi dotē ministrat. ut om̄s conu-
bio stabili iungere possis. Celebrans
ḡ ex more primogenitae filie sue
nuptus. cepit homo diligent̄ inq̄re-
re. q̄s eēt q̄ inopie illi tantā presti-
tisset humanitatē. Cūq; diu talia
moliret. n̄icolaus xpi famul⁹ hanc
multo post tempe q̄ pri⁹ simile p

Nordrhein-Westfälisches Staatsarchiv Münster

Signatur: Ms. VII 2 d Nr. 20

Copyright NfW-Staatsarchiv Münster

Reproduktion, Nachdruck, Vervielfältigung nur
mit Genehmigung des Staatsarchivs.

Abb. 25

59

quo liquore caeci delibuti confestim sunt illuminati; multi februm ardore cruciati optato refrigerio sunt consolati; hydropici ab aquosis umoribus sunt liberati; paralytici praedicto vino perfusi pristinae sanitati sunt restituti; leprosi mundati, claudi sunt sanati et alii quoque⁶ quam plurimi diversis infirmitatibus debilitati, sacro liquore⁵ rigati, divina sunt misericordia laetificati.

11. Pro quibus beneficiis laudemus et glorificemus dominum nostrum Iesum Christum, orantes cum omni devotione atque dicentes: Sancte Florine, confessor Christi, miserere nostri, auxiliare orphanis et viduis, subveni captivis et peregrinis, libera nos a peccatorum⁴⁰ vinculis et ab omnibus angustiis atque periculis animae et corporis. Fer opem fidelibus universis, vivis et defunctis, quo post mundi huius tristitiam ad aeternam mereamur pervenire laetitiam. Quod ipse nobis meritis et precibus suis praestare dignetur, qui te perenni benedictione sublimavit et sanctorum angelorum contubernio⁴⁵ donavit Iesus Christus redemptor¹ noster, qui cum Deo² Patre vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus³ per omnia saecula saeculorum. Amen.

—⁶ om. G.

11. —¹ et salvator add. G. —² om. G. —³ Dominus G.

ver 1062 *id est* → *CHIC*.

XXII. DE S. NICOLAO MYRENSI EPISCOPO

Cf. supra, p. 93 et p. 119.

VITA S. NICOLAI.

Vitam hanc S. Nicolai, quae in Legendariis tum austriaco tum Windbergensi prorsus eadem legitur, ne integram ederemus, ideo adducti sumus, quod quae in ipsa narrantur, ea nota sunt atque sive iisdem verbis sive etiam aliis in antiquioribus Actis graecis et latinis alibi non semel typis vulgata. Conspectum tamen quendam totius libelli sub oculos ponimus, ut agnosci possit tum operis indoles, tum quae ipsum inter et alia similia documenta interest convenientia. Inter quae primarium certe locum obtinet Vita Nicolai, quam Othloh monachus Sancti Emmerammi *ex duobus libellis collegit, uno quidem qui in pluribus locis habetur, alio autem ab ignoto quodam nostratibus allato, qui haec ex longinquis contiguisque Graeciae regionibus se acquisisse dixit* (1). Haec in codice olim Sancti Emmerammi, iam Monacensi lat. 14419, saec. XII, fol. 20-36*, ad nos pervenit. Diversa

(1) *Neues Archiv*, t. X, p. 408.

quidem saepe est a Vita, quam Legendaria austriacum et bavaricum continent, atque tot sunt lectiones variantes, ut nonnullis in locis necesse foret binos textus separatim edere, neque posset ex collatis codicibus unus textus constitui. Nihilominus idem fere est utriusque narrationis ordo, eadem res narratae, quin non raro eadem verba; sed et in aliquot capitulis paucis tantummodo lectionibus inter se discrepant duae recensiones.

Credidimus porro operae nos pretium facturos, si utriusque Vitae capitula singula bipartitis paginis e regione recenseremus, primis verbis omnium capitum exscriptis. Quod antequam praestemus, quaedam notanda supersunt.

1° LEMMATA, quae capitulis singulis praefixa leguntur (1), adeo in singulis codicibus inter se diversa sunt, ut brevitati simul et lectorum utilitati satis consultum fore duxerimus, si ea ipsi paucis contraheremus.

2° FONTES utriusque Vitae, ut potuimus, inquisivimus, satisque habuimus ea, sicut et lemmata, in unoquoque capite semel indicare, ubicumque scilicet de utraque Vita idem dicendum erat. Est quidem ubi fontium illorum textum magis ad verbum exscripserint Othloh et auctor anonymus. Alibi autem textum illum contraxerunt vel aliis verbis res easdem enarraverunt; quod ubi accidit, appositio signo Cf. monuimus. Addendum etiam est in his praesertim locis, in quibus a fontibus recedunt auctores nostri, eosdem inter se etiam magis diversos esse.

LEGENDARIA

Praefatio. Gloriosa quidem acta sanctorum, quibus ab ortu nativitatis suae...

Prologus hic est totus moralis, neque quippiam docet de auctore libri aut de ipsius fontibus.

1. DE NATIVITATE S. NICOLAI. Placuitigitur Redemptori omnium cuidam clarissimo viro, Epiphanio nomine, concedere filium natum ex Nonna uxore sua in Licea, Mirreorum regione...

2. DE MULIERE CLAUDA SANATA. Crescente autem divina gratia et

OTHLOH

Praefatio. Post eum, qui bonis omnibus constat praeferendus...

Ed. W. WATTENBACH in *Neues Archiv*, t. X, p. 408.

1. Nicolaus ex illustri prosapia ortus, clarissimo scilicet patre Epiphanio et matre Nonna vocata, civis fuit Paterae urbis...

Nic. Carminius FALCONIUS, *S. Nicolai Acta primigenia* (1751), p. 1, cap. 1 Vitae graecae; p. 113-114, cap. 3, 4; *Catal. Paris.*, t. I, p. 503, cap. 1.

2. Crescente autem puerulo, gratia simul divina augebatur in

(1) Saepe in codice H lemmatibus additi sunt versiculi hexametri modo singuli, modo bini, aliquando etiam plures, quibus traditur capituli sequentis epitome.

Anal. Boll. t. 17 1898

LEGENDARIA

cooperante, coepit isdem puer Nicolaus nullum umquam iocum sequi...

3 (*prima pars*). DE MANSIONE SANCTI CAELITUS OSTENSA. His ita expletis, cum esset quidam servus Dei, nomine Sabbatius, in quodam castello, vir magnae sanctitatis magnaue virtutis...

3 (*altera pars*). DE ELECTIONE SANCTI AD EPISCOPATUM. Deinde in civitate Liciae Myrensis, imminentibus peccatis, carnalis praeerat pastor... Dei igitur nutu ipse episcopus de hac luce migravit. Tunc omnes clerici in unum sunt collecti...

4. DE ADMIRABILI EIUS SANCTITATE. Cathedra igitur Myrensis <ecclesiae> Nicolaus sublimatus eandem morum gravitatem...

5. PUELLAS AB INCESTU ERIPIT. Interea quidam familiaris eius supplicans sancto viro Nicolao ait: "Ecce nos monuisti, pater, famulos tuos, ut diligenter..."

6. DIABOLUM A CYPRESSO FUGAT. Quodam quoque tempore a Plamitarum castello...

7. FONTEM POPULIS RESTITUIT. Turba multa de castello Arnivedensi venerunt...

8. DAEMONIACUM LIBERAT. In ipso igitur tempore tres homines de regione Andronica venerunt...

9. CAECUM SANAT. Amisso quidam lumine caecus erat, nomine Antonius...

OTHLOH

illo. Non autem ut ceteri pueri lasciviam secutus est...

Cf. *Catal. Paris.*, t. I, p. 503-4, cap. 2.

3. Homo quidam, nomine Sabbatius, vir magnae sanctitatis magnaue virtutis...

Cf. *FALCONIUS*, p. 4, cap. 5 Vitae graecae; *Anal. Boll.*, t. II, p. 144, cap. 4 extr.

5. Inter haec vero Myrea metropolis civitas orbata est suo pastore. Cuius obitum non mediocriter adiacentium parrochiarum condolentes episcopi, convenerunt in unum...

Cf. *FALCONIUS*, p. 116-17, cap. 7.

6. Cathedra igitur Myrensis ecclesiae Nicolaus sanctissimus episcopus sublimatus eandem morum gravitatem...

Cf. *FALCONIUS*, p. 117, cap. 8.

4. Quidam familiaris beati viri adveniens ad eum dixit: "Sancte pater, monuisti nos famulos tuos, ut diligenter..."

Cf. *FALCONIUS*, p. 114-16, cap. 4-6.

8. Quodam quoque tempore a Plamitarum castello...

Catal. Paris., t. I, p. 508, cap. 12.

9. Turba multa de castello Arnivedensi venerunt...

Ibid., p. 504, cap. 5.

10. Eodem tempore tres homines de regione Andronica venerunt...

Ibid., p. 505, cap. 7.

11. Quidam caecus, nomine Antonius, cottidie sedebat...

Ibid., p. 504, cap. 6.

LEGENDARIA

10. QUENDAM A VISCERUM DOLORE SANAT. Statim alter quidam audiens quoniam caecum...

11. DE REFECTIONE CLERICIS PROCURATA. His ita peractis, una dierum, cum essent congregati reverentissimi clerici...

12. LAPIDEM MAGNI PONDERIS TOLLIT. Praeterea cum pergeret beatus Nicolaus ad pia et venerabilia loca...

13. STERILIBUS CONIUGIBUS FILIUM IMPETRAT. Verum quia longum est... Una dierum vir quidam et uxor eius una venientes...

14. PUELLAM ARIDAM SANAT. Alio vero tempore vir simul et uxor proficiscentes de Alpibus...

15. DAEMONIS FRAUDES EVERTIT. Pari modo et aliud miraculum narrare curamus. Una vero dierum subito intravit daemon ubi oravit S. Nicolaus...

16. FAMULUM DAEMONIACUM LIBERAT. Non multo post intravit diabolus in coquinam...

17. FRUMENTUM ESURIENTI POPULO SUPPEDITAT. Alio autem tempore revertentes ab Alexandria naves...

18. OLEUM IN MARE PROIECTUM ARDET. Interea ex longinquo venerunt nautae ad salutandum...

19. FEBRICITANTEM SANAT. Cum sederet beatus Nicolaus ante ecclesiam Arnivedensis castelli...

20. DIABOLUM FUGAT. Quadam vero nocte orante S. Nicolao simul cum Artheman presbytero...

OTHLOH

12. Post haec alter quidam aegrotus, quia audierat...

Ibid., p. 505, cap. 8.

13. Cum quidam clerici reverendi congregati fuissent...

Ibid., p. 505-6, cap. 9.

14. Cum pergeret beatus Nicolaus ad sancta et venerabilia loca...

Ibid., p. 506, cap. 10.

15. Vir quidam et uxor eius simul venientes...

Ibid., p. 506, cap. 11.

16. Alio tempore vir simul et uxor proficiscentes de Alpibus...

17. Illud etiam de sancto viro est narrandum, quia cum quadam die orasset, subito diabolus...

Catal. Paris., t. I, p. 506-7, cap. 12.

18. Non multo post intravit diabolus in coquinam...

Ibid., p. 507, cap. 13.

19. Alio quoque tempore revertentes ab Alexandria naves...

Cf. *FALCONIUS*, p. 118, cap. 10.

20. Interea venerunt ex longinquo nautae ad salutandum...

Cf. *ibid.*, p. 118-19, cap. 11.

21. Cum sederet beatus Nicolaus in Arnivedensi castello...

Catal. Paris., t. I, p. 507-8, cap. 15.

22. Quadam nocte S. Nicolao orante atque psallente una cum Artheman presbytero...

Ibid., p. 508, cap. 16.

LEGENDARIA

21. LXXX VIROS UNO PANE SATIAT. Fratres carissimi, vobis volo adhuc et aliud miraculum...

22. TEMPESTATEM SEDAT. Denique quodam tempore cupiens sanctus vir abire in sancta et venerabilia loca...

23. NAUTAS A NAUFRAGIO LIBERAT. Quadam vero die dum quidam nautae...

24. ANGELUS NICOLAO FUTURA PRAEDICIT. Adhuc, dilectissimi fratres, superest...

Catal. Paris., t. I, p. 509-10, cap. 20.

25. ITERUM EI APPARET ANGELUS. Postea autem die iterum transacto iam septimo revelationis, mihi simili modo in visione apparuit angelus...

26 (1). TRES VIROS A CAPITALI SENTENTIA LIBERAT. Tempore Constantini magni imperatoris inconstantia facta est atque dissensio in Phrygia Attaphalorum...

Cf. MOMBRIUS, l. c.

27. Hucusque de graecorum editione trahentes doctorum ad latinitatis transtulimus gratiam...

FALCONIUS, p. 126, cap. 14.

28. Laetemur ergo carissimi, laetemur in Domino...

Ibid., p. 126, cap. 15. Hoc caput omisum est in Windbergensi.

29. DE OBITU S. NICOLAI. Factum est autem ut iret B. Nicolaus in Myrea civitate et fecisset orationem...

30 (2). OLEUM E TUMULO MANANS

(1) Ante cap. 26 scripta est haec rubrica in Windbergensi: *Incipiunt acta sanctissimi Nicolai archiepiscopi Licie civitatis metropoleos mense decembrio die VI.*
— (2) Ante cap. 30 legitur iterum rubrica in Windbergensi: *Incipiunt post obitum miracula S. Nicolai confessoris Christi.*

OTHLOH

23. Est et aliud miraculum de S. Nicolao...

Ibid., p. 507, cap. 14.

24. Quodam tempore cupiens sanctus vir ire in sancta et venerabilia loca...

Ibid., p. 508-9, cap. 19.

7. Quadam namque die dum quidam nautae...

FALCONIUS, p. 117-18, cap. 9.

25. Dum in Phrygiae partibus quaedam gens, cognomine Attaphala, seditiosis machinantibus viris...

MOMBRIUS, t. II, f. 165^v-67^v.

26. Factum est ut iret S. Nicolaus et fecisset orationem...

Cf. FALCONIUS, p. 122-24, cap. 17, 18.

27. Postquam igitur beatis-

LEGENDARIA

AEGROTOS SANAT. Igitur postquam beatissimus Nicolaus ex hoc mundo migravit...

FALCONIUS, p. 124, cap. 19, 20.

31. MIRACULUM DE ADEODATO PUERO. Sed si vestrae caritati durius non est, volo adhuc de mirabilibus B. Nicolai vobis enarrare miraculum. Beatus quippe et electus Domini nostri Nicolaus archiepiscopus, dum de hac luce migrasset...

MOMBRIUS, t. II, fol. 169-70.

32. MIRACULUM DE VASE AUREO. Quidam praepotens vir, accersito aurifice...

Epitome miraculi ed. *Anal. Boll.*, t. II, p. 151-53. Hoc caput et cap. 33 omissa sunt in Windbergensi.

33. S. NICOLAUS IN FIDEIUSSOREM INVOCATUS. Quidam locuples mercator...

Epitome miraculi narrati ibid., p. 153-56.

34. DE IMAGINE S. NICOLAI. Dum de Africae partibus Wandalarum exercitus applicuisset...

simus Nicolaus ex hoc mundo migravit...

Cf. ibid., p. 124, cap. 19, 20.

28. Aliud quoque ingens miraculum enarrandum est de sancto et beato Nicolao episcopo Cum enim de hac luce migrasset...

Cf. MOMBRIUS, l. c.

29. Dum de Affricae partibus Wandalarum exercitus applicuisset...

FALCONIUS, p. 124-26, cap. 21, 22.

30. DE FURTO PRODITO. Contigit etiam in nostro monasterio...

Ed. W. WATTENBACH, in *Neues Archiv*, t. X, p. 408-9.

TRANSLATIO S. NICOLAI.

Post Vitam, cuius veluti conspectum supra dedimus, sequitur tum in legendariis austriaco et bavarico, tum in codice Emmerammensi, fol. 36^v-42, narratio quaedam de translatione corporis S. Nicolai Barium in Apulia anno 1087 facta. In hoc autem textu ita ubique cum ceteris exemplaribus congruit codex Emmerammensis, ut, toto libello collato, paucae omnino adnotandae fuerint lectiones variantes.

Neque opusculum illud censem edendum, cum sit mera retractatio narrationis Nicephori, Barensis clerici, quae non semel edita est (1). Textum nempe Nicephori modo exscripsit anonymus retractator, modo aliis verbis enarravit, modo contraxit. Illum autem Nicephoro certe posteriorem esse tum multa ostendunt, tum vel solus iste locus, quem exscribere iuvat. Ita nempe in media narratione

NICEPHORUS (2).

Quique percurrentes multae longitudinis iter, nocte illa quieverunt in loco, qui dicitur Caccavus; deinde transeuntes locum Maiestram, postquam ad profundas devenerunt aquas maris, valde impediri coeperunt eis flatibus et vento, qui dicitur Aquilo, obiciente se eis usque ad Pataram civitatem, unde Dei confessor oriundus exstitit.

Satis ergo superque erit initium et finem huius libelli exscripsisse.

PROLOGUS. Gloriosa sanctorum merita dum pio ac frequenti studio recoluntur a fidelibus, ille procul dubio glorificatur in operibus eorum, qui in sanctis suis praedicatur gloriosus et mirabilis Deus. Quapropter translationem beati Nicolai, quae digne vertitur in memoriam omnium, fideliter suscipiamus, et quam toto paene mundo teste comprobata esse novimus, venerabiliter celebremus.

INCIPIIT TRANSLATIO. Est ergo ¹ Varis civitas Apuliae, quae dicitur una esse ex decem et octo provinciis Italiae. Quidam autem Varensium illustres atque sapientes decreverunt causa mercationis cum tribus ratibus, iunctis etiam sociorum undecim navibus oneratis frumento ceterisque mercibus, Antiochiam pergere...

DESINIT. Sed priusquam ipsa translatio nota fieret exteris nationibus, conveniunt ex omnibus partibus civitatis ad idem monasterium possessi diversis infirmitatibus, et restituti sunt sanitati per merita et intercessionem beati Nicolai, qui ² retinet praemia aeterni regni.

¹ Om. cod. Monac. 14419. — ² (qui-regni) om. H. M. Windb.

(1) FALCONIUS, *op. cit.*, p. 131-39; Nic. PUTIGNANI, *Istoria della vita de' miracoli e della traslazione del gran taumaturgo S. Niccolò* (1771), p. 551-68. — (2) FALCONIUS, p. 135, cap. 8.

ANONYMUS.

Dehinc per maritima navigantes loca, quae nos praeterimus propter barbara nomina, compulsi sunt per ventorum violentiam venire ad Pateram civitatem, unde constat beatum Nicolaum oriundum esse.

INDEX SANCTORUM

Typis crassioribus paginae designantur, quibus incipiunt textus editi vel dissertationes paulo longiores de singulis sanctis.

Abacuc et Micheas proph. 102.	Apollinaris ep. Raven. 72, 111.
Abdon et Sennes mm. 73, 112.	Apollonius <i>vid.</i> Pollio.
Abraham ab. Arvern. 51.	Arbogastus ep. Argent. 71.
Abraham erem. in Aegypto 60.	Arnulfus ep. Mett. 15, 76, 111.
Acatius et soc. mm. 47, 68, 105, 110.	Arsenius mon. 71.
Adalbertus ep. Pragensis 57, 106.	Asclas m. 42, 103.
Adamnanus 50.	Athanasius ep. Alex. 59, 107.
Adrianus m. 79, 114.	Attala ab. Bobb. 50.
Aegidius conf. 78, 116.	Augustinus ep. Cantuar. 62.
Aemilianus erem. 47.	Augustinus ep. Hipp. 77, 114.
Afra m. 15, 75, 113.	Aurelius ep. Armenus 80, 190.
Agabus proph. 104.	Austregisilus ep. Bitur. 62.
Agape, Chionia et Hirene 13, 55, 106.	Avitus conf. Aurel. 66.
Agapitus m. 76, 114.	
Agatha v. m. 13, 45, 104.	Babylas ep. Antioch. 42, 104.
Agathon conf. 70.	Balthildis regina 42.
Agnes v. m. 12, 42, 102.	Barbara v. m. 92, 119.
Aidanus ep. 78.	Bardo ep. Mogunt. 65.
Albanus m. Moguntiae 66, 110.	Barlaam et Iosaphat 56.
Albartus ep. 62.	Barnabas apost. 65.
Albinus m. 50.	Barontus mon. 52.
Alexander ep. m. 91, 119.	Bartholomaeus apost. 77, 114.
Alexander papa et soc. 60, 107.	Basilides et soc. mon. 65, 109.
Alexander m. Bergomi 77, 114.	Basilius ep. Caesar. 12, 39, 101, 105.
Alexius conf. 71, 111.	Beatus Vindocinensis 14.
Altmannus ep. Patav. 75, 83.	Beda presb. 62.
Amandus ep. Traiect. 87, 112, 117.	Benedictus Casin. 13, 51, 70, 92, 111, 166.
Ambrosius ep. Mediol. 13, 55, 106, 107.	Benedictus et soc. mm. <i>vid.</i> Quinque fratres.
Anacleus papa 19, 106.	Benignus m. 88, 117.
Anastasia v. m. 95, 118.	Bernardus Clarav. 76.
Anastasius m. Persa 42, 103.	Blandina v. m. 64, 109.
Anatelo ep. Mediol. 90.	Blasius ep. Sebast. 13, 45, 104.
Andochius, Thyrsus, Benignus mm. 82.	Bonifatius ep. Mogunt. 15, 65, 109.
Andreas apost. 92, 119.	Bonifatius m. Tarsi 65, 109.
Anianus ep. Aurel. 16, 118.	Brandanus ab. 95.
Anicetus papa 106.	Brictius ep. Turon. 16, 90.
Anteros papa 101.	Brigida v. in Hibernia 44, 104.
Anthimus ep. m. 58.	Bruno ep. Colon. 85.
Antoninus m. Apam. 78, 116.	Burchardus ep. Wirzib. 84, 116.
Antonius ab. in Theb. 12, 41.	

riteque providit — *Des. Historias ss. Ansgarii et Brigittae ornatissime composuit ac canonizationem eiusdem sollicite procuravit.* [6103]

Historia S. Nicolai ep. Lincopensis (Sudercopiae, Olavus Ulrici, 1523), f. 1^v-3; || BENZELIUS (E.), *Monumentorum veterum ecclesiae Sueogothicae*, pars IV (Upsaliae, 1710), 110-12.

Nicolaus ep. Myrensis, saec. IV. — Dec. 6.

Cum nondum prodierit libellorum latinorum de S. Nicolao editio critica, atque mirum in modum non solum ipsi libelli, sed et libellorum capitula in codicibus saepe vel seorsim dispersa, vel inter se permixta sint, oportuit non paucas horum particulas singillatim recensere; quo fiet ut minore negotio, quam huc usque contigit, in excutiendis codicibus hagiographicis agnosci possit quid singula legendaria contineant. Imprimis autem monemus non raro pauca vel etiam plura capitula narrationum, de quibus infra sub 8 et 9, inter diversas partes Vitae 1 inserta esse.

1. VITA AUCT. IOHANNÉ DIAC. NEAPOLITANO. a. I. PROLOGUS. *Inc.* Sicut omnis materies si ab imperito artifice — *Des.* et ab inimicis tutos esse (al. fore) laetemur. [6104]

II. Inc. Nicolaus itaque ex illustri prosapia ortus — *Des.* laetantes homines illos Iesu Christi famulus remisit ad propria. [6105]

III. Inc. Praeterea cum in Phrygiae partibus quaedam gens cognomine Aitaiphala — *Des.* remearunt ad propria, magnificantes Dñm N. I. C., qui regnat... Amen. [6106]

IV. Inc. Huc usque de Argolicorum doctorum editione trahentes — *Des.* diademate redimitos aeterno. [6107]

V. Inc. Laetemur ergo in Dño, carissimi — *Des.* α) qualiter fideliter I. C. Dño N. servire mereamur, qui cum Patre... Amen. [6108]

vel β) et sanctorum eius pro nobis praeparatam esse intercessionem, adiuvante Dño... Amen. [6109]

FALCONIUS (Nic. Carminius), *Sancti confessoris pontificis ... Nicolai acta primigenia* (Neapoli, 1751), 112-22, c. I-XIII, et 126 in infima pagella c. (xiii), xiv, xv. — *Var. lect. Catal. Bruz.* I. 314, 1° (ibi clausula β).

Exc. FORTUNATUS A D. BONAVENTURA, *Comment. de Alcobacensi mss. bibliotheca* (Conimbricæ, 1827), 233-35 (prologus); || UNGER (C. R.), *Heilagra manna sögur*, II (1877), 51-52. — STEINMEYER (E.), in *Zeitschrift für deutsches Alterthum*, XXI (1877), 418-24.

Aliquando (cf. *Catal. Paris.* I. 565, 45°; *Anal. Boll.* XI. 222, 43°) steterunt scribae in medio cap. iii, et sic Vita *des.* "vice contentus." [6110]

b. I. PROLOGUS. Inc. et des. ut in 1 a. — II. Inc. et des. ut in 1 a. — III. Inc. et des. ut in 1 a. [6111]

IV. Inc. Nunc igitur, ff. cc., si vobis placuerit de sollemnitate huius diei — *Des. ut in 1 a.* [6112]

V. Inc. et des. ut in 1 a. [6113]

MOMBRIUS, II. 161^v-168^r, col. 2 med.; || LIPOMANUS, II, f. 238^v-45^v.

c. (EPITOME). I. Inc. et des. ut in 1 a. [6114]

II. Inc. ut in 1 a. — Des. ut ab opere diaboli recederent. [6115]

III. Inc. Praeterea cum in Phrygiae partibus Constantinus imp. tres milites — *Des. ut in 1 a.* [6116]

IV. Inc. Post paucos dies Nicolaus Dei famulus ex hac vita migravit — *Des.* laudes populorum glorificant Deum, qui vivit... Amen. [6117]

MAI, *Spicil. Rom.* IV. 324-39 (omissa parte iv, quae est brevissima).

2. VITA. a. I. Inc. prol. Gloriosa siquidem acta sanctorum, quibus ab ortu — *Inc.* Placuit igitur redemptori omnium saeculorum — *Des.* quatinus I. C. Dño N. servire mereamur, qui... Amen. [6118]

II. Inc. Temporibus Constantini magni imp. inconstantia facta est atque dissensio in Frigia Ataiphalorum — *Des.* Per multos autem annos faciebant haec, glorificantes et laudantes Patrem... Amen. [6119]

III. Inc. Factum est autem ut iret b. Nicolaus in Miream civitatem — *Des.* Sic finivit vitam iste gloriosus et angelico vultu pater N. Ipse intercedat... Amen. [6120]

De qua *Anal. Boll.* XI. 249-50, 2°-4°. — De parte ii cf. etiam BANDINIUS, *Bibl. Leopoldina Laurentiana*, I. 623, XLII; || KÜNSTLE (K.), *Hagiographische Studien über die Passio Felicitatis* (Paderborn, 1894), 42-43.

Partis ii locum sat longum paene ad verbum habet RABANUS in *Martyrologio*, ad d. 6 dec. (*P.L.* CX. 1183-84; || FALCONIUS, l. c. 110-11).

b. I. Inc. prol. Gloriosa quidem acta etc. *ut in 2 a, i — Inc. ut 2 a, i — Des.* quanta et qualia mihi in somnis apparuerunt. [6121]

II. Inc. et des. ut 2 a, ii. [6122]

III. Inc. Hucusque de graecorum editione trahentes doctorum — *Des. ut 1 a, iv.* [6123]

IV. Inc. et des. ut 1 a, v. [6124]

V. Inc. et des. ut 2 a, iii. [6125]

De qua *Anal. Boll.* XVII. 205-8 ("Legendaria"), c. 1-29. — Miracula, de quibus *ibid.* 208-9, c. 30-34, recensentur infra, 9. i, iii a, v b, vi b, ii.

3. VITA AUCT. OTHLOHO. Inc. prol. Post eum qui bonis omnibus constat praefendus — *Inc.* Nicolaus ex illustri prosapia ortus — *Des.* quae prius sub negligentia habebatur. [6126]

Exc. (prologus et ultimum capit.) WATTENBACH (W.), in *Neues Archiv*, X. 408-9; cf. 407. — Totius libelli conspectum vid. *Anal. Boll.* XVII. 205-9 a ("Othloh").

4. VITA ET MIRACULA. Inc. B. Nicolaus de illo natus semine cui benedixit Dñs — *Des.* socius fuit passionum simul et consolationis. Deus igitur omnis gratiae dignetur... Amen. [6127]

Anal. Boll. II. 143-51. — Vita haec libello 3 est posterior, proindeque a Reginoldo ep. Eichstettensi (cf. *Anal. Boll.* I. 501, 56°) non est conscripta.

nein

absolut in vgl. Pottlauer
Spicilegium Romanum
5324A

5. VITAE ET MIRACULORUM EPITOMAE.

VINC. BELLOV. XIV. 67-74 (Vita) et 75-81 (Miracula). — *Leg. aurea*, c. 3. —
PETRUS DE NAT. I. 33 (Vita); v. 65 (translatio Venetias).

6. VITA AUCT. LEONARDO IUSTINIANO. *Inc. prol.* Cum aetatis nostrae
ingenia mecum considero — *Inc.* Pataram rerum scriptores tradunt
urbem fuisse — *Des.* triumphares cum Christo in gloria... Amen. [6128

Poetae christiani, II (Venetiis, apud Aldum, 1502), sign. H-K.iiiij^r
(= HAIN, 15168); || [*Vita S. Nicolai*] (Daventriae, Theodor. de Borne,
1513) [non vidimus]; || *Simeonis Metaphrastis in gesta S. Nicolai ...*
Myrensis ep. vera historia ... Leonardo Iustiniano patritio Veneto inter-
prete (Paris., Sim. Colinaeus, 1521), f. 3-19^v (om. prologo); || VICELIUS,
Hagiol. xxxi-xlii^v (om. prologo et clausula); || LIPOMANUS, I, f. 138^v-49^v; ||
LAZIUS (W.), *Abdiae hist. certam. apost.* (Basil. 1552), II. 50-69; || SURIUS,
VI (1575), 795-810; (1581), 883-97; XII (1880), 164-85 (om. prol.).

7. VITA. *Inc. prol.* B. Nicolai vitam, cuius dignitatem nullus valet —
Inc. B. Nicolaus electus a Deo et praedestinatus — *Des.* gloriae quo-
que ipsius mereamur esse consortes. [6129

Exc. Catal. Brux. II. 340, 5°. — *Anol. Ball II p. 143* *mr.*
II, 157

8. NARRATIONES DE MIRACULIS VIVENTE S. NICOLAO FACTIS.

I. PROLOGUS. *Inc.* Ss. Nicolaus, Myrreae civitatis archiep., ex utra-
que parte alta progenie editus est. [6130

Catal. Paris. I. 503, c. 1.

II. *Inc.* Primo igitur die nativitatibus eius dum nutrix... [6131

Catal. Paris. I. 503, c. 2.

III. *Inc.* Aliud quoque... Quodam itaque die dum solito rediret a
scholis... [6132

Catal. Paris. I. 503-4, c. 3.

IV. *Inc.* Mercator quidam orationis et dilectionis causa... [6133

Catal. Brux. I. 315-16, c. 1.

V. *Inc.* Turbae multae de castello Arnaviensi... [6134

Catal. Paris. I. 504, c. 5.

VI. *Inc.* Praeterea erat quidam... caecus nomine Antonius... [6135

Catal. Paris. I. 504-5, c. 6.

VII. *Inc.* Igitur quodam tempore tres homines de regione Andro-
nica... [6136

Catal. Paris. I. 505, c. 7.

VIII. *Inc.* Statim etiam quidam alter, quem caecum... [6137

Catal. Paris. I. 507, c. 8.

IX. *Inc.* Una dierum, cum congregati essent rev. clerici. [6138

Catal. Paris. I. 505-6, c. 9.

X. *Inc.* Cum pergeret b. N. ad venerabilia loca... [6139

Catal. Paris. I. 506, c. 10.

XI. *Inc.* Verum quia multum est... Una dierum vir quidam et
uxor eius... [6140

Catal. Paris. I. 506, c. 11.

XII. *Inc.* Una die subito intravit daemon ubi orabat s. N... [6141

Catal. Paris. I. 506-7, c. 12.

XIII. *Inc.* Non multo post intravit diabolus in coquinam... [6142

Catal. Paris. I. 507, c. 13.

XIV. *Inc.* FF. cc., adhuc volo... Quodam vero die artifices... [6143

Catal. Paris. I. 507, c. 14.

XV. *Inc.* Cum sederet s. N. ante ecclesiam Arnivendensis... [6144

Catal. Paris. I. 507-8, c. 15.

XVI. *Inc.* Post non multum vero tempus, orante N-o cum mini-
stro... [6145

Catal. Paris. I. 508, c. 16.

XVII. (PROLOGUS). Gloriosa sanctorum miracula, qui ab... [6146

Cf. *Catal. Paris.* I. 508, c. 17.

XVIII. *Inc.* Quodam quoque tempore a Plamitarum... [6147

Catal. Paris. I. 508, c. 18.

XIX. *Inc.* Denique tempore quodam cupiens s. vir abire... [6148

Catal. Paris. I. 508-9, c. 19.

XX. *Inc.* Adhuc, dd. ff., superest... Nam ipse almificus pater suas
sanctas visiones... [6149

Catal. Paris. I. 509-10, c. 20.

XXI. *Inc.* Quodam (itaque) tempore advenit quaedam mulier de
vico qui dicitur Cyparissus... [6150

FALCONIUS, t. c. (supra, 1a), 122, c. xiv.

XXII. *Inc.* Rursus (autem) alio tempore altera mulier de vico Nea-
poleos... [6151

FALCONIUS, t. c. 122, c. xv.

XXIII. *Inc.* Venit quidam homo ad sanctam Sion... [6152

FALCONIUS, t. c. 122, c. xvi.

XXIV. *Inc.* Nec multo post quidam... de vico Cendino. [6153

FALCONIUS, t. c. 122, c. xvii, 1°.

XXV. *Inc.* Cum igitur his... Nicolaus decidit in aegritudinem... [6154

FALCONIUS, t. c. 122-23, c. xvii, 2°.

XXVI. (DE MORTE S. NICOLAI). *Inc. pars I.* Cernens itaque servus
Dei N. mortis inexcusabile adesse praeceptum — *Des.* Cuius exstitit
dormitio... sub ss. et bb. patre nostro patriarcha Macario. [6155

Inc. pars II. Positum(que) est sacratissimum corpus eius — *Des.*
usque ad tempora Iustiniani imp. [6156

FALCONIUS, t. c. 123-24, c. xviii.

XXVII. Inc. Ea tempestate qua b. N. sub peregrinantis... [6157]
Catal. Brux. I. 316, c. II.

XXVIII. Inc. Cum autem in praescripta miraculorum serie... Cum itaque pater iste adhuc in carne... Tribus namque clericis scholas adeuntibus... [6158]
Catal. Brux. I. 316, a lin. 37, et 317, c. III.

XXIX. Inc. Duo mercatores consocii fuerunt... [6159]
Anal. Boll. IV. 202-3.

9. MIRACULA POST MORTEM ANTE TRANSLATIONEM.

I. Inc. pars I. Igitur postquam bb. N. ex hoc mundo migravit — *Des.* qui dicitur Adriaticum. [6160]

Inc. pars II. Quodam itaque tempore ep. Myrae civitatis cum in exilium — *Des.* α) semper accipiat incrementum. [6161]

vel β) Subnixis ergo precibus eum... exoremus... Amen. [6162]
 FALCONIUS, t. c. 124, c. XIX et XX (*des.* α). — Cf. *Catal. Paris.* I. 461-62, 7° (*des.* β).

II. Inc. prol. (brevis) Restat autem... dignum iudicavimus. [6163]
Inc. Cum (vero) de Africae partibus Wandalorum exercitus applicisset — *Des.* glorificantes Dñm et s. eius N-um. [6164]

Inc. epil. Haec fuit prima occasio — *Des.* ut hic eum patronum et advocatum, et in futuro... intercessorem habeant... Amen. [6165]
 MOMBRIUS, II. 168, col. 2 med.-169, col. 1 med. (deest prol.); || LIPOMANUS, II. f. 245^v-46^v (item); || FALCONIUS, t. c. 124-26, c. XXI, XXII. — Est ubi in codd. exscriptum sit solum initium epilogi (cf. *Catal. Brux.* II. 233, 9°; 280, 47°), ita ut sic *des.* "confessoris piissimi non illustraverint." [6166]

III. a. Inc. Sed si vestrae caritati durius non est... Beatus itaque et electus Dñi N. I. C. Nicolaus ep. dum vitam finiret... Erat autem ibi quidam homo nomine Cethron — *Des.* antequam me vocares de hoc saeculo, qui cum Patre... [6167]

MOMBRIUS, II. 169, col. 1 med.-170; || LIPOMANUS, II. f. 246^v-48.

b. Inc. Si devotionis vestrae, ff. cc., delectat affectum... Beatus itaque et electus Dñi N. I. C. Nicolaus archiep., dum de hac luce ad Dñm... Aderat forte quidam homo Iethron nomine — *Des.* α) beneficiis assuevisti laetificare mirabilioribus. [6168]

vel β) nisi quia nobis servire illi procul dubio est obsequi, qui super omnes... Amen. [6169]

Catal. Brux. I. 257-60 (omissa clausula β, de qua cf. ibid. 261).

c. (EPITOME). Inc. Fuit in partibus Italiae vir quidam — *Des.* et in eius veneratione universi populi accenduntur. [6170]

Catal. Brux. II. 27-28.

IV. Inc. FF. cc., en adhuc aliud... Denique temporibus Constantini

imp. fuit quaedam mulier — *Des.* cum summo studio perficiebant, agentes gratias Dño N. I. C., qui... [6171]
 FALCONIUS, t. c. 127-29.

V. a. Inc. Igitur operae pretium remur... Cum longe lateque virtutum bb. N-i propalarentur insignia — *Des.* in exemplum sanctorum suorum facta manifestat. [6172]

Anal. Boll. II. 151-53.

b. (EPITOME). Inc. Quidam praepotens vir, accersito aurifice... [6173]
 Cf. *Anal. Boll.* XVII. 209, c. 32.

VI. a. Inc. Exstitit praeterea alius vir, qui mercimoniis intentus — *Des.* ad aures summi deferat conditoris, qui... Amen. [6174]
Anal. Boll. II. 153-56,

b. (EPITOME). Inc. Quidam locuples mercator... [6175]
 Cf. *Anal. Boll.* XVII. 209, c. 33.

VII. Inc. Quam piis impius... Vir quidam ven. vitae in Longobardorum olim habitavit regione — *Des.* est toties auxiliatus afflictis. [6176]
Catal. Brux. I. 317-19, c. IV.

10. MIRACULA ANDEGAVI FACTA SAEC. XI MED., AUCT. IOHELO MON. CENOMANNENSI. Inc. prol. Ven. patri... dño videlicet ab. Natali... Quid causae fuerit quia ad me scripta vestra — *Inc.* Hodierni diei festivitas a nostris maioribus instituta — *Des.* ius tyrannicum auferens mortemque perpetuam, qui cum Patre... Amen. [6177]

Catal. Paris. III. 158-62 (omissa ultima parte).

Exc. (nonnullis rescissis vel contractis) [L. LE PELETIER] *Breviculus foundationis et series abbatum S. Nicolai Andegavensis* (Andegavi, 1616), 1-3 (ex cap. 2, 3). — LE PELETIER (L.), *Rerum scitu dignissimarum a prima foundatione monasterii S. Nicolai Andegavensis ad hunc usque diem epitome* (Andegavi, 1635), 1-5 (ex cap. 2-4).

11. MIRACULA IN MONASTERIO S. NICOLAI BRUNWILARENSI AN. 1080-1084 FACTA. Inc. prol. In hoc celebri monasterio Brunwilrensi — *Inc.* Adolescens quidam nomine Ancelinus — *Des.* Vos ea mandando literis... Amen. [6178]

PABST (H.), in *Archivo Pertzii*, XII. 192-200.

Exc. WAITZ (G.), in *MG. Scr.* XIV. 144-46.

12. TRANSLATIO BARIUM AN. 1087. A. AUCTORE NICEPHORO CLERICO BARENSI. a. Inc. prol. Sicut manus scriptoris parata est ad dilucidandum — *Inc.* Igitur dum omnipotens Deus suo propensiori consilio — *Des.* amissam receperunt sanitatem. — *Epil.* CC. ff., quam sancte pieque... dilucidat donis I. C. Deus et Dñs N. qui cum Deo Patre... [6179]

FALCONIUS, t. c. 131-39.

Exc. MAI, *Spicil. Rom.* IV. 297-98.

b. I. Inc. prol. Sicut manus sculptoris perita est ad dilucidandum — *Inc.* Igitur MLXXXVII anno ab inc. Dñi N. I. C., ind. x, in argolicis par-

tibus — *Des.* celerem praestare dignatur sanitatem. — *Epil.* FF. cc., quam sancte pieque... dilucidat donis (I. C. etc. ut 12, A, a). [6180]

PUTIGNANI (N.), *Istoria della vita, de' miracoli e della traslazione del gran taumaturgo S. Niccolò* (Napoli, 1771), 551-65. — Cf. *Anal. Boll.* I. 507-8, 9°; *Catal. Brux.* I. 206-7, 19°; 385, 19° (narratio enim b, non vero narratio a in hoc codice legitur); *Catal. Paris.* III. 336, 2°.

Aliquando, omissis primis sententiis, prologus ita inc. "Aequae quidem ego Nicephorus, Barensium omnium ultimus..." [6181]

II. *Inc.* Nunc interim referam... Octavo die intrante mense iunio — *Des.* munus, quod sanctum poposcerat, abundanter recepit. [6182]

PUTIGNANI, t. c. 565 extr.-568.

c. I. *Inc. prol.* ut in 12, A, b, I. — *Inc.* Cum Creatoris Dei I. C. incommutabilis potentia — *Des.* coram altari s. N-i pependit. [6183]

II. *Inc.* Tres viri consanguinitate propinqui — *Des.* evanuit. [6184]

III. *Inc.* Quidam adolescens b. N-um adivit — *Des.* meruit. [6185]

IV. *Inc.* Sed et ex tunc et nunc divina virtute pollens — *Des.* in perpetuum valeamus lucere, eius auxiliante... Amen. [6186]

Anal. Boll. IV. 169-92. — Cf. *Catal. Brux.* II. 17, 32°; *Catal. Paris.* III. 525, 9°.

d. *Inc. prol.* Gloriosa sanctorum merita dum pio ac frequenti studio — *Inc.* Est ergo Varis civitas Apuliae — *Des.* donec honorifice locaretur in eadem ecclesia, praestante... Amen. [6187]

Sequitur vel α) Narratio miraculorum, quae inc. Sublatum est autem corpus — *Des.* ita sit intercessor pro remedio animarum nostrarum per Dñm N... Amen. [6188]

vel β) brevissimus epil., qui inc. ut α. — Des. et restituti sunt sanitati per merita et intercessionem b. N-i... [6189]

De quo libello cf. *Catal. Brux.* II. 195-96, 23° (ubi paenultima pars narrationis α); *Anal. Boll.* XVII. 209-10 (ubi editus est epilogus β). — Narrationem miraculorum α in aliis-codicibus repperimus; convenit partim cum cap. 41 libelli 12.A.c.

B. AUCTORE IOHANNE ARCHIDIAC. BARENSI. a. I. *Inc. prol.* Universis Christi ecclesiis litteris nostris cognoscenda significamus — *Inc.* Postquam b. N-i substantia incorporea — *Des.* pietate succurrat. [6190]

II. MIRACULA. *Inc.* Hinc ad nostrum redeamus propositum — *Des.* stupendis et innumeris quae fiebant cottidie. [6191]

III. *Inc.* Nam primo die apud eandem s. Benedicti — *Des.* et nobis incognitus numerus. [6192]

IV. *Inc.* Homo quidam de Aconitanis partibus oriundus — *Des.* α) cum alacritate remeavit. Sunt praeterea alia multa... Sed haec pauca sufficiant... Amen. [6193]

vel β) gratulabunda sine dilatione complevit. [6194]

vel γ) Dñmque collaudare pro tantis beneficiis. [6195]

MIRACULA ADDITA. V. *Inc.* Senex unus qui fuerat in transalpinae Galliae partibus — *Des.* redierunt ad pristinam. [6196]

VI. *Inc.* Hoc quoque quod relaturi sumus... Thessalonicensis quidam — *Des.* seipsum monstravit. [6197]

VIII. *Inc.* Contigit anno inc. Verbi MCXXXVI ut tres naves — *Des.* scripto tradita sunt. [6198]

(Pars III) *Catal. Brux.* II. 439, 18°.

(Pars IV) *Catal. Brux.* I. 323-26 (des. α). — Clausula β legitur in codice de quo *Catal. Paris.* I. 524, 11° (pauci nempe subinde loci ab editis discrepant); clausula γ legitur in codice de quo *Catal. Paris.* II. 404, 4° (desunt nempe pauca in fine et ordo ultimarum capitulorum perturbatus est).

(Partes v et vi) *Catal. Paris.* I. 535-36, cap. i et ii.

(Pars VII) *Catal. Paris.* II. 405.

(Partes I, II, III et initium partis IV, sed "mut. leviter, quibusdam etiam contractis") SURIUS, VII (1581), 397-406; III (1579), 172-81; V (1618), 116-121; XII (1880), 185-96; || PUTIGNANUS (N.), *Vindiciae vitae et gestorum s. thaumaturgi Nicolai archiep. Myrensis*, Diatriba II (Neapoli, 1757), 217-251 (ubi inter annotata verba genuina subinde restituta sunt).

Aliquibus in codicibus pars I, praetermisso prologo, inc. "Post b. Nicolai gloriosum ab hac vita transitum..." [6199]

b. EPITOME.

*ORDERICUS VITALIS, *Hist. eccl.* VII. 12 (ed. LE PREVOST, III. 205-18).

c. ALIAE NARRATIONES BREVES.

RICHERUS, *Gesta Senoniensis eccl.* II. 24, al. 23 (D'ACHERY, *Spicilegium*, III. 324; || ID. ed. DE LA BARRE, II. 619; || CALMET, *Hist. de Lorraine*, II, preuves, 18; 2^a ed. III, preuves, 159; || WAITZ (G.), in *MG. Scr.* XXV. 283). *Brev. Aberdonense* pars hiem., Propr. SS. 97-97^v.

13. TRANSLATIO VENETIAS AN. 1100 (S. NICOLAI, ALTERIUS NICOLAI EIUDEM AVUNCULI, ET THEODORI MARTYRIS). a. I. TRANSLATIO. *Inc.* Ab inc. Dñi N. Salvatoris anno MCXVI, Urbano papa — *Des.* ipso videlicet die natalicio bb. conf. N-i celebratur, regnante... Amen. [6200]

Sequitur sermo, qui inc. Hodierna die, dd. ff., laetemur — *Des.* vobiscum interesse mereamur. [6201]

UGHELLI, V. 1292-1311; 2^a ed. 1220-33; || CORNELIUS (Flam.), *Eccl. Venet. illustr.* IX. 6-29; || *Rec. hist. crois. Occid.* V. 254-81.

Exc. HAGENMEYER (H.), *Ekkehardi Uraugiensis abbatis Hierosolymita* (Tübingen, 1877), 377-82.

II. MIRACULA. *Inc. prol.* Quamvis vita, mores, imperitia — *Inc.* Temporibus igitur Dominici Marangonis — *Des.* ss. corpus eius investierunt. Deo gratias. Amen. [6202]

CORNELIUS, t. c. 29-45; || *Rec. hist. crois.* t. c. 282-92.

b. (IN CHRONICO IORDANI DE CURTI). *Inc.* Anno XXXI, ait Sigebertus... Anno enim Dñi MCXVII — *Des.* ab incepto itinere rediit. [6203]

FALCONIUS, t. c. 140-43.

c. *Inc.* Translatio corporis s. N-i... facta est anno Dñi MXXVI — *Des.* et inde sublata fuerant. [6204]

PETRUS DE NAT. v. 65.

d. CORPORA RECOGNITIONES SAEC. XIII-XV.

CORNELIUS, t. c. 68-79.

14. TRANSLATIO AD PORTUM VILLAM LOTHARINGIAE ANTE 1101. a. *Inc.* Fuit in villa quae Portus dicitur, quidam Albertus — *Des.* ad caelestia regna perducat. Amen. [6205]

Rec. hist. crois. Occid. V. 293-94.

b. RICHERUS, *Gesta Senoniensis eccl.* II. 25, al. 24 (D'ACHERY, *Spicilegium*, III. 324-25; || *Id.* ed. DE LA BARRE, II. 619; || CALMET, *Hist. de Lorraine*, II, preuves, 18-19; 2^a ed. III, preuves, 159-60; || WAITZ (G.), in *MG. Scr.* XXV. 284; || *Rec. hist. crois.* t. c. 294, not. d.

15. MIRACULA BENEVENTI FACTA SAEC. XI EXTR. *Inc. prol.* Virtutes et magnalia nostri redemptoris — *Inc.* Antiqua igitur et innumera iam dicti confessoris mirabilia — *Des.* digne nostram omnem flectimus credulitatem, adiuvante... Amen. [6206]

BORGIA (St.), *Memorie istor. di Benevento*, II. 362-88.

16. MIRACULA AUCT. MON. BECCENSI, SAEC. XII IN. *Inc. prol.* Sicut reus coram Deo deputatur — *Inc.* In Galliis est quaedam provincia olim vocata Neustria — *Des.* qui est apud Hebraeos x, apud nos xii, regnante... Amen. [6207]

II. *Inc.* In provincia Neustriae, quae post a Normannis — *Des.* eos habere testes tanti miraculi. — *Sequitur miraculum* 8, IV. [6208]

Catal. Paris. II. 405-32, c. 1-22 et 22-36 (nonnullis subinde rescissis).

Exc. (cap. 19, quod praetermissum est in *Catal. Paris.* I. c.) JOLY (A.), in *Bulletin de la Société des Antiquaires de Normandie*, IX (1881), 216-20.

17. MIRACULUM. *Inc. prol.* Inter innumera virtutum insignia — *Inc.* Cum nova s. N-i historia — *Des.* atque paratissimus ero. [6209]

Catal. Paris. I. 510-11, c. 26; cf. *ibid.* II. 430, not. 1.

18. "A QUO ET PER QUAM ET QUANDO COMPOSITA SIT HISTORIA ET PROSA DE S. NICOLAO". *Inc.* Generosus et gratiosa forma spectabilis quidam — *Des.* latro et Samaritanus. [6210]

Catal. Brux. I. 320-22.

19. DE CASULA S. NICOLAI. *Inc.* Quidam conversus... [6211]

In *Libro constructionis monasterii ad S. Blasium in Nigra Silva*, lib. III, c. 1-4 (MONE, *Quellensammlung*, IV. 109).

20. RHYTHMI. I. VITA. *Inc.* Caeli laetentur ordines — *Des.* ut huius sancti precibus coniungamur caelestibus. [6212]

II. MIRACULUM. *Inc.* Quidam pater familias multas habens divitias — *Des.* vota reddunt ex debito. [6213]

III. MIRACULUM. *Inc.* Vandalorum exercitus ab Affricanis partibus — *Des.* nobis criminum demptio. [6214]

WRIGHT (Th.), *Reliquiae antiquae*, II (1843), 203-6; — 201-2; — 202-3.

IV. MIRACULUM. *Inc.* In Lyciae provincia fuit quidam chisticola — *Des.* nullam amat fallaciam. [6215]

WRIGHT, t. c. 199-200; || DU MÉRIL (Ed.), *Poésies populaires latines antérieures au douzième siècle* (Paris, 1843), 185-89.

V. TRANSLATIO BARIUM. *Inc.* Dicamus Deo gloriam, per cuius providentiam — *Des.* participes euntium. [6216]

WRIGHT, t. c. 207-8.

21. COMOEDIAE RHYTHMICAE. I. DE TRIBUS PUELLIS. *Inc.* Pater. In lamentum et maerorem — *Des.* vos coniungant legales laquei et gratia. Omnes. O Christi pietas. [6217]

WRIGHT (Th.), *Early Mysteries* (London, 1838), 3-7; || COUSSEMAKER (E. de), *Drames liturgiques du moyen-âge* (Paris, 1861), 83-92 (cum notis musicis), et iterum (sine notis) 93-99.

Exc. DÜMMLER (E.), in *Zeitschrift für deutsches Alterthum*, XXXV (1891), 402-5.

II. DE TRIBUS CLERICIS. a. *Inc.* Primus clericus. Nos quos causa discendi litteras — *Des.* et hos ad te clamantes audiat. Chorus. Te Deum laudamus. [6218]

WRIGHT, t. c. 8-10; || COUSSEMAKER, t. c. 100-104, et iterum 105-8.

b. *Inc.* Hospes care, tres sumus socii — *Des.* (mutila) reddita est a Deo tuis precibus | [6219]

DÜMMLER, t. c. 405-7.

III. DE QUODAM IUDAEI. *Inc.* Iudaeus. Si quae dicta sunt adscripta tibi, Dei famule — *Des.* Nicolai mereamur consortium. Gaudeamus. Chorus. Statuit ei Dñus. [6220]

WRIGHT, t. c. 11-14; || COUSSEMAKER, t. c. 107-15, et iterum 116-22.

IV. DE FILIO GETRONIS. *Inc.* Omnes. Salve princeps, salve rex optime — *Des.* in hoc negotio. Chorus. Copiosae caritatis. [6221]

WRIGHT, t. c. 15-20; || COUSSEMAKER, t. c. 123-34, et iterum 135-43.

Nicolaus avunculus S. Nicolai ep. Myrensis. — Dec. 6.

1. PETRUS DE NAT. v. 67.

2. TRANSLATIO VENETIAS. *Vid.* Nicolaus ep. Myrensis, 13.

Nicolaus erem. occisus Neapoli, † 1310. — Mai 11.

VITA. *Inc.* Homo quidam paenitentialis natione Lombardus — *Des.* finiens in amaritudine merita dies suos. [6222]

Act. SS. Mai II. 707-8; 3^a ed. 705-6.

Nicolaus Peregrinus, conf. Tranensis, † 1094. — Jun. 2.

1. DE VITA NICOLAI IN GRAECIA. *Inc. prol.* Firmam, utilem, sufficientem — *Inc.* Hic ven. puer ex quadam villa regionis Helladis — *Des.* ab ipso medio distans. — *Inc. epil.* Haec omnia mihi mon. Bartholomaeus narravit — *Des.* consortes efficeremur, gratia... Amen. [6223]
Act. SS. Iun. I. 237-43; 3^a ed. 231-37.

2. DE ADVENTU TRANUM, OBITU, MIRACULIS, AUCT. ADELFERIO. *Inc. prol.* Fructuosum ac posteris commodum — *Inc.* Cum Romanae sedis secundus antistes... Urbanus — *Des.* mensis iunii ii die, feria vi, regnante Dño... Amen. [6224]
Ughelli, VII. 1210-19; 2^a ed. 895-900; || Act. SS. t. c. 244-48; 3^a ed. 238-42.

3. DE CANONIZATIONE ET TRANSLATIONE, AUCT. AMANDO DIAC. TRANSENSI. *Inc. prol.* Purae voluntatis conceptus — *Inc.* Divina igitur pietas, ubi b. N-o Peregrino — *Des.* Rogerio vero... potentiam pacifice obtinente, praestante Dño... Amen. [6226]
Ughelli, t. c. 1220-29; 2^a ed. 900-906; || Act. SS. t. c. 248-52; 3^a ed. 242-46.

4. EPITOME.

Petrus de Nat. v. 78.

Nicolaus de Prussia Ord. S. Benedicti, † 1436. — Febr. 23.

VITA AUCT. IULIANO IANUENSI MON. *Inc. prol.* Religioso ac devoto Dei servo dño Placido... Dum mihi, observande pater, daretur — *Inc.* Vir Dñi Nicolaus ex provincia Prussiae — *Des.* ad eius mereamur pervenire consortium, cui est... Amen. [6227]
Pez, Thes. anecd. II, 3. 311-40.

Nicolaus de Rupe (von der Flue), erem. in Helvetia, † cca. 1420. — Mart. 22.

HISTORIA AUCT. ALBERTO DE BONSTETTEN. *Inc. epist.* Venerabilibus, magnificis... Intellego ultra perspicuas ceteras virtutes vestras — *Inc.* In serie vetustae complicatorum ligae Unterwalden — *Des.* Scitis scriptum: Mirabilis Deus in sanctis suis... [6228]
Morel (G.), in Der Geschichtsfreund, XVIII (Einsiedeln, 1862), 20-26.

Nicolaus erem. in Sicilia, † 1167. — Aug. 17.

VITA. *Inc.* Qua tempestate regnabat illustris comes Rogerius — *Des.* Haec ad gloriam Dei... et b. N-i scripta sunt. [6229]
Act. SS. Aug. III. 514-16.

Nicolaus Tolentinas Ord. Erem. S. Aug., † 1305/6. — Sept. 10.

1. VITA ET MIRACULA AUCT. PETRO DE MONTE RUBIANO. *Inc.* Gloriosus Deus in sanctis suis, qui cum eos ad gloriam elegit — *Des.* laudare et magnificare non cessant. [6230]

Mombritius, II. 170-79^v; || Act. SS. Sept. III. 644-64.

Exc. (pars prior libelli, omisiss nemp miraculis, et quidem mut.) *Surius, V (1574), 170-76; (1580), 187-99; IX (1618), 115-18; IX (1878), 280-89.*

2. VITAE SYNOPSIS. (RELATIO AB ADVOCATO CONSISTORIALI CORAM EUGENIO IV FACTA). *Inc.* Recolendae memoriae N. de Tolentino — *Des.* et est in illis partibus publica vox et fama. [6231]

Gandolfus (D. A.), Dissertatio historica de ducentis celeberrimis Augustinianis scriptoribus (Romae, 1704), 350-55; || Act. SS. t. c. 664-65.

3. VITA. *Inc. prol.* Nova lux oriri visa est — *Inc. etymologia.* Nicolaus dicitur a nicos — *Inc. ut 1.* — *Des.* qui gloria et honore istum coronavit sanctum, qui cum Patre... Amen. [6232]

Exc. Act. SS. t. c. 658-64 inter annotata (ms. Senense). — Cf. etiam ibid. 637-38, n. 8; Bandinius, Catal. cod. lat. bibl. Mediceae Laurentianae, III. 623, III; Id. Bibl. Leopoldina Laurentiana, II. 304, cXL.

4. EPITOMAE.

a. *Inc. ut 1.* — *Des.* alii in mari naufragium. [6233]

Antoninus Florent. Chronic. tit. xxiv, c. 10.

b. *Inc.* Gloriosus Deus in sanctis suis, qui eorum quos ad gloriam elegit — *Des.* signa et prodigia multiplicavit, qui est benedictus in saecula. Amen. [6234]

Exc. Act. SS. t. c. 646-56 inter annotata (ms. Ultraiectinum). — Cf. ibid. 638, n. 10.

c. *Inc. ut 1.* — *Des.* et multis claruit miraculis. [6235]

Hist. SS. (Colon. 1483), f. 326^b-27^b; || id. (Lovan. 1485), f. 127^v-29^v.

d. *Inc.* B. Nicolaus de Tolentino ex honestis parentibus — *Des.* quoque et post mortem, ipso eodemque regnante... Amen. [6236]

De qua Act. SS. t. c. 638, n. 10 (ms. Bodecense).

e. *Petrus de Nat. appendix 16.*

Nicomedes presb. m. Romae, saec. I extr. — Sept. 15.

1. PASSIO. *Vid. Nereus et Achilleus*, 1, IV.

2. PASSIO. *Inc.* Benignitas salvatoris nostri I. C., martyrum constantia comprobata — *Des.* qui passus est pro Christo xvii kal. oct., ad laudem... Amen. [6237]

Exc. Anal. Boll. XI. 268-69. — Cf. Bandinius, Bibl. Leopoldina Laurentiana, I. 295, XLIV.

3. PASSIO. *Inc.* Regnante Maximiano imp. in civitate Roma erat

Matthias von Kemnat über Friedrich III. beibringt (Forsch. z. D. Gesch. 22, S. 346) stimmen fast genau mit der Behandlung, welche Döring ihm angedeihen lässt. Vielleicht darf bei der Gelegenheit bemerkt werden, dass das von Hartfelder unter den Quellen des Kemnaters mitgenannte Passional thatsächlich die Quelle für die S. 345 angeführte Geschichte des von den Juden zu Trient ermordeten Knaben (des 'Simon von Trient', des 'heil. Kindes von Trient') ist. Das vom Jahre 1475 angegebene Ereignis ging sofort in die Passionale über; das Lübecker niedersächsische 'Passionael efte leuent unde lydent der hyllighen' (Steffan Arndes, 1492) hat es schon Blatt 201. —

Sollte im Gedichte N. A. IX, S. 629 nicht 7, 1 'crepitabat' und 7, 2 'sonitus' zu lesen sein? Vom 'Krachen des Bettes' ist in Bartsch' Germania auch aus deutscher Poesie manches Beispiel verzeichnet.

Aus Handschriften.

Von W. Wattenbach.

Im N. A. IX, 245 ist eine Wundergeschichte aus St. Emmeram angeführt, welche sich am Schlusse einer in den Analecta Bollandiana mitgetheilten Vita S. Nicolai befindet (II, 151). Es heisst hier: 'Hoc miraculum cognovimus ex scriptura pariter et relatione cujusdam fratris, qui, utpote nutritius ejusdem ecclesie, socius fuit passionum simul et consolationis'. Wer dieser Mönch war, hat Herr Prof. Dümmler ausgefunden, es ist nämlich Othloh. Dieser sagt in seinem Liber de temptatione (SS. XI, 391), er habe, bevor er nach Fulda ging, geschrieben 'ex petitione fratrum nostrorum vitam sancti Nicolai necnon sancti Wolfgangi, emendans, sicut in utriusque vitae prologo intimatur'. Dümmler fand nun, dass diese, Koepke unbekannt gebliebene Vita sich nach dem Münchener Katalog II, 2, 169 im cod. 14419 saec. XII. aus St. Emmeram befindet, wie schon in meinen Geschichtsquellen (4. Aufl.) II, 55 angegeben ist. Er vermeidet es freilich, seinen Namen zu nennen und stellt nur den Namen des Abtes Wicrad voran, der das Werk mit seiner Autorität decken solle, weil es auf seinen Wunsch geschrieben sei. Das wird der sonst Widerad genannte Abt von Fulda von 1060 bis 1075 sein.

Da nun Othloh 1062 nach Fulda ging, und sich selbst als Verfasser einer Vita Nicolai vor diesem Zeitpunkt nennt, so ist an seiner Autorschaft nicht zu zweifeln. Er hat sich aber, wie er selbst sagt, auch deshalb nicht genannt, weil das Werk eigentlich ein fremdes sei, indem er nur zwei ältere überarbeitet habe: nichts gehöre ihm selbst an 'excepto uno capitulo quod in fine continetur'. Das ist eben die Wundergeschichte, welche ich hier nach Dümmlers Abschrift nebst dem Prologe mittheile. Die Vita selbst beginnt: 'Nicolaus ex illustri prosapia ortus clarissimo scilicet patre nomine Epiphanio et matre Nonna vocata'. Sie ist von der im Cod. Namuc. 15 enthaltenen verschieden; nach dem Kapitel, welches Othloh selbst als das letzte bezeichnet, folgt noch ein Abschnitt 'De translatione sancti Nicolai' nach Bari. Mit den letzten Worten

desselben 'beati Nycolai qui retinet premia eterni regni' endigt auf Bl. 42 diese Handschrift, welche erst später mit der Vita Heinrici IV. u. a. m. zusammengebunden ist. Auf der letzten Seite dieses Theiles steht 'liber iste reddatur dominabus in superiori monasterio'. Die Hs. hat also den Nonnen von Obermünster gehört, ist aber in St. Emmeram geblieben.

Incipit prologus.

Post eum qui bonis omnibus constat preferendus, sanctumque Nicolaum ob cujus venerationem dilatandam hæc scribere decrevi, primo de hinc, ó venerande simul et karissime **abbas Wicrade**, vestre libellum presentem dignitati recensendum offero, obsecrans ut quod vilitatis meæ causa despiciendum videtur, auctoritate vestra roboretur, cujus etiam petitione scripsi. Nam quia nullam in me auctoritatem arbitror posse haberi, vestram potius quam meam personam pro auctoritatis titulo hic ponere decrevi. Est et alia causa, pro qua superfluum duxi aliquam in hoc prologo nominis mei facere mentionem, quia alienum pene opus est quod hic sum adgressus. Alienum quippe ob hoc videtur, quia excepto uno capitulo quod in fine continetur, cetera [f. 21] omnia ex libellis duobus collegi, uno quidem qui in plurimis locis habetur, alio autem ab ignoto quodam nostratibus allato qui hæc ex longinquis contiguisque Græciæ regionibus se acquisisse dixit. In quo nimirum quia multa licet rusticitate magna edita inveni que in altero non habebantur, studui unum ex his duobus libellum conficere, nichil de meo adiciens, sed tantummodo ex utrisque superflua queque auferens, et que in illo novitio arti prorsus gramatice dissonabant, aliquatenus emendans. Ubi enim uterque consentiebat, unum horum scripsi, ubi autem discordabant, quod melius mihi videbatur, assumpsi. Si cui ergo hic nostræ collectionis et emendationis labor displiceat, illum antiquum libellum nichil meo detrahens labori, sicut nec ego ejus lectioni¹, unusquisque enim in suo sensu habundat.

f. 36. De furto per sancti Nycolai invocationem prodito.

Contigit etiam in nostro monasterio quoddam per sancti Nycolai merita miraculum, quod memoriæ tradere videbatur dignum. Quodam namque tempore fures noctu ecclesiam ingredientes quedam preciosa metalla exinde abstulerunt. Quo viso omnes nimirum tristes effecti sumus, diuque inquirentes tam ab alienis quam propriis nihil invenire potuimus. Tunc a quodam nostratum consilium datum est, ut per tres dies continuos de sancto Nycolao missæ celebrarentur. Quod cum supplici voto factum fuisset, mox adveniens quidam ex Alemannia denuntiat, captum esse furem in vico qui dicitur Ulma,

1) 'longuis' Hs. 2) 'legat' oder 'præferat' scheint zu fehlen.

seque ob hoc missum esse ab illius loci rectore, ut aliquis illuc legatus veniat, qui res monasterii nostri perditas ibique furto captas inde revehat; factumque est ita. Nam confestim missi illuc legati inveniunt thesaurum ablatum, integrum quidem pondere sed contractum opere, pariterque furem effossis oculis reatus sui penam accepisse. Quibus scilicet auditis ablatisque rebus perspectis, nos omnipotenti deo sanctoque Nycolao laudes debitas pro gratiarum actione retulimus. Hoc quoque contigit ut apud nos sancti Nycolai sollempnitas celebraretur, que prius sub negligentia habebatur.

In der Berliner Hs. Lat. fol. 378 saec. X. (Bedae hist. eccl. Angl.)¹ ist nach dem 6. Quat. ein Blatt, welches nicht voll beschrieben war, ausgeschnitten und statt dessen ein kleineres Blättchen eingeklebt, mit dem dahin gehörigen Stück des Textes. Das dazu verwandte Pergament war das letzte Blatt einer Hs. der Lex Alamannorum, das nur auf seiner Vorderseite beschrieben war. Von diesem, in entgegengesetzter Richtung (d. h. quer) geschriebenen und an beiden Seiten abgeschnittenen Text saec. IX. sind die ersten 3 Zeilen ausstrahlt; dann folgen Reste von 6 Zeilen:

..... ballus . porcus . aut bos . hominem occideri
ptium soluat. Si alicuius caballus sepem alie rit.
ipsum soluat medium ptium. Si quis fer t sold.
ui. in te exaga² ei cuius fuerit. Si qu um suum
in terra aliena posuerit . xii . sold. so Si quis ingenuum aut ingenuam extraneam

Die letzte Zeile ist wieder ausgekratzt.

Es ist also der Rest einer Handschrift, welche noch aus der ersten Hälfte des 9. Jahrh. zu stammen scheint und schon im 10. wieder vernichtet wurde.

Der Cod. lat. Monac. 13001 (Rat. civ. 1) gr. fol. enthält den 2. Theil des Alten Testaments und das Neue Testament; es ist eine mit Miniaturen geschmückte Prachtbibel, und unter den Bildern findet sich zweimal ein König, gross, stehend, ein Buch in der Hand haltend, wichtig für das Kostüm der Zeit. Oft wiederholt ist im Buch die Inschrift: 'Heinricus III rex dedit hunc librum sancto Aurelio'. Das kann wohl nur Hirschau sein, dessen Kirche nach der Neugründung 1059 begonnen und 1071 geweiht wurde, zu einer Zeit also, wo von einer Verfeindungs mit Heinrich IV. noch keine Rede war.

1) Unbekannter Herkunft. Ein Vermerk neuerer Zeit unten auf der ersten Seite ist ausgekratzt. 2) Vulg. texaga. Diese Variante findet sich MG. LL. III, 170 nicht.

Der Cod. lat. Monac. 13601 aus Niedermünster, eine sehr schön geschriebene, sehr reich verzierte Evangelienhandschrift, einst von Kugler, dann von A. Woltmann, Gesch. der Malerei I, S. 258, beschrieben, enthält das Bild der Aebtissin Outa von Niedermünster, welche um 1002—1005 angesetzt wird, mit der Inschrift:

Virgo Dei genitrix divino pignore felix,
Suscipe vota tuę promti serviminis Outę.

Ausserdem ist in den Worten 'Domna Abbatisa' zwischen A und b ihr Monogramm angebracht.

Der Cod. lat. Monac. 23630 (ZZ 630, Cim. 53), ein Lektionar, ist vorzüglich merkwürdig durch die schönen Elfenbeintafeln des Einbandes, s. den Catal. II, 4, 81. Eingeschrieben ist auf dem ersten Blatt 'Deus propitius esto Oudalrico peccatori', was ohne Grund auf S. Ulrich bezogen ist, für dessen Zeit die Schrift nicht passt. Im Katalog spricht W. Meyer die Vermuthung aus, dass er von dem Mönch Udalrich von St. Michael in Bamberg geschrieben sei, der am 3. Jan. 1147 gestorben ist, und von dem im Nekrolog gerühmt wird, dass er viele Bücher für sein Kloster geschrieben habe, nach Jaffé's Meinung identisch mit dem Sammler des Codex Udalrici; Bibl. V, 1. Bei sorgsamer Prüfung der Schrift schien diese noch dem 11. Jahrh. anzugehören, doch fiel häufige Verwendung des s auf, so dass jene Vermuthung wohl richtig sein mag.

Im Cod. lat. Mon. 14649 aus St. Emmeram findet sich am Schluss der Vers saec. XI(?):

Quod prior erravit scriptor, tu corrige lector.

In den Mitth. der Centralcommission, X, 3, S. CXXXII, hat K. Lind die Abbildung eines kostbaren, jetzt im Kloster St. Paul in Kärnten befindlichen Kreuzes gegeben, welches angeblich ein 'Geschenk der Kaiserin Adelheid an das Stift St. Blasien 1077' sein soll. Die Inschrift aber, welche freilich incorrect und lückenhaft mitgetheilt ist, lautet, mit eingeklammerten Ergänzungen:

Claudit(ur) hic digni crucis alme portio ligni,
De tunica aspersa sanguine (vivifico).

Pan(n)onici regis dedit uxor Thac (l. 'et hanc') Adelheidis.

Dominus Guntherus abbas patra(v)it hanc crucem.

Ganz deutlich ist also Adelheid als ungarische Königin bezeichnet. Da Gunther von 1141 bis 1170 Abt gewesen, so passt nur die Königin Adelheid, welche in dem 1143 von ihrem Bruder, dem Landgrafen Otto von Stephaning, gestif-

teten Kloster Wallenbach begraben ist, nach der Vermuthung von Katona ad a. 1121 Gemahlin Stephans II.

Die im 1. Heft, S. 207, erwähnten, für das Germ. Museum erworbenen Kaiserurkunden sind folgende:

973, Juli 23, Otto II. f. Essen. Stumpf 597, wozu in den Nachträgen, S. 509, bemerkt ist, dass es im Staatsarchiv zu Düsseldorf jetzt fehlt.

991, Mai 1, Otto III. f. St. Felix. St. 943.

1057, Apr. 26, Kaiserswerth. K. Heinrich IV. schenkt B. Theoderich von Verdun auf Fürbitte seiner Mutter Agnes curtim Divrā in pago Rurgowe in comitatu Gerhardi qui dicitur Stegula. Witherius can. v. Liutbaldi archicancellarii. D. 6. Kal. Maj. 1057 ind. 10. a. ord. 3. r. 1. Werede.

1193, Apr. 9, Heinrich VI. f. St. Arnulf. St. 4808, Acta Imp. p. 577 aus einer Abschrift. Siegel fehlt.

o. J. Fridericus Dei gratia Romanorum rex semper augustus, omnibus has litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum. Scire volumus universos, quod nos prioratum de Offenbach ad abbaciam sancti Vincencii Mettensem attinentem cum personis et omnibus appendiciis ipsius sub protectione nostra recepimus. Tibi autem, preposite Lutrensis, sub obtentu gratie nostre precipimus, ut vice nostra locum ipsum sollicitè conservare satagas, ut nullum in personis seu in rebus detrimentum ab aliquo paciatur.

Ganz kleiner Pergamentstreif. Siegel fehlt.

1227, Nov. 13, Heinrich (VII.) f. Königsbrück. Ficker 4090. Mit Siegel.

1274, Sept. 10, Rudolf f. Offenbach. Reg. Rud. 113. Beschädigtes Siegel.

1299, Feb. 16, Albert f. Gerhard von Metz, Reg. Alb. 137.

1309, März 12, Heinrich VII. f. Königsbrück. Reg. Heinr. VII. 607. Mit Siegel.